

ԲԱԶՄԱՎԷՊ ՀԱՆԴԻՍԱՐԱՆ

ԲԱՆՈՍԻՐԱԿԱՆ - ԳԻՏԱԿԱՆ - ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ՌՅՀԱ-ՌՅՀԲ

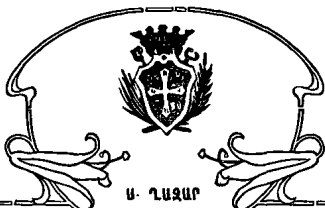
ՀԱՅԱՐ

ՀԹ.

1922

ՄԱՐՏ

ԹԻՒ 3

Ս. ՂԱԶԱՐ

Պ Ի Ո Ս Ժ Ա.

ՆՈՐԸՆՏԻՐ Ս. ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏ

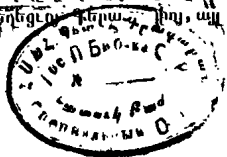
« Աւետարանեմ ձեզ ուրախութիւն մեծ. քա-
հանայապետ ունինք Վսեմաշուք և Գերամեծար
Ծիրանաւոր Տէր Աբիլլէս Ռադդի, որ առաւ
Պիոս ԺԱ. անունը »:

Այս անդիսաւոր եւ անմեղական
բանածեւր, զոր փետրուար 6-ի ժամ 12,27ին
աւետարեւր Ծիրանաւոր մը պաշտօնապէս
արտասանեց Ս. Պետրոսի արտաքին պատըշ-
գամէն՝ լայնարձակ հրապարակին ճովածա-
ւալ բազմութեան, որ կարծես սպասուէն
այնքան ջղագրգիռ դարձած էր: Սոյն բա-
ռերն էին, որ անպատում խանդավառու-
թեամբ մը հրդեհեցին հազարաւոր արտեր՝
յագուրդ տալով անոնց հրակէզ բառմանքին:

Նոյն միջոցին բոլոր աշխարհի կանոնի-
կեւութիւնն էր որ հրճուանքով կը լսէր այդ
բազմութեան միջոցաւ եկեղեցւորներէ:

զոյն Պետին, Ս. Պետրոսի Յայրորդին, Պիոս
ԺԱ. ի ընտրութիւնը:

Բայց ինչ որ ամենէն աւելի յիշատակելի
պիտի մնայ այդ անդրանիկ օրէն դարերու
պատմութեան մէջ՝ այն հանդիսաւոր Առա-
քելական Օրհնութիւնն է, զոր Ս. Պետրոսի
արտաքին պատըշգամէն տուաւ Նորմտի
Հովուապետը Պիոս ԺԱ. դէպք մը՝ որ 1870էն
վերջ առաջին անգամն է: Ստուգիւ ո՞վ
չնկատեց այդ ոգևորիչ անակնկալը՝ պերճ
ապացոյց մը համերաշխ եւ հաշտարար
ոգևոյ, լուսամիտ եւ լայնախոհ մտքի, վե-
րապահելով հանդերձ եկեղեցւոյ ան-
ձեռնմխելի շահերը: Իւր հայրական սի-
րոյն հրաբոց ճանաչանքն էին, որ ցոյցայն
օրհնաբաշտ Ազէն, ո՞չ միայն հրապարակի
բազմութեան, ո՞չ միայն Հովմայ եւ Խաւ-
մոյ, այլ բոլոր Ազգերուն, բոլոր Ժողովուրդ-

ներուն վրայ, մաղթելով տիեզերական հաշտութիւն, որուն այնքան կարօտակէզ հաւուսչանքով կը սպասեն ամէնքը, ինչպէս հաղորդութեամբ պաշտօնապէս՝ հրամանաւ Պապին տիր ժողովոյ Քարտուզարին:

Վատան Նախախնամող Աջոյն, որ պիտի առաջնորդէ յառաջիկայիս իւր փոխանորդը, պարգևեցելով Անոր բազմաբերդուն գործունէութիւն մը, կը դնէր հոս մի քանի կէտ սազրական ծանօթութիւններ, ցուցնելու համար, թէ ինչպէս Աստուած պատրաստեր է իւր Եկեղեցւոյն ապագայ այս աստուածընտիր Նուիրաստիւր:

Ծնած է ի Տէգիոյ (Միլան) 1857 մայիս 31ին. համեստ ընտանիքի մը զաւակ է. հայրը կը կոչուէր Ֆրանչէսքոյ, եւ մայրը՝ Կայի թերեզա:

Իւր առաջին ուսուցիչն է Յովսէփ Վոլոնդիլիի քամանայն, այդ պատճառաւ անոր հանդէպ կը տածէ միշտ խոր երախտագիտութիւն մը: Կիմնագիտին իննգ դասարանները կը կատարէ «Սան Բիէդրօ մարդիթէ» յի մէջ, ուսկից ապա կ'անցնի Միլան ցալի կղերանոցը, ուր բոլորելով մեծ յաջողութեամբ քիւէմիի ընթացքը՝ կը մտնէ հոսակ Միլանու Աստուածաբանական կղերանոցը: Քառամիայ շրջանին միայն երեք տարիները կատարելէ վերջ՝ Ռադզի կարողագոյնն ըլլալով ընտիր դասակիցներուն մէջէն՝ Հռովմ կը դրկուի եւ Գրիգորեան Համալսարանին մէջ իմաստասիրութեան, Աստուածաբանութեան եւ իրաւագիտութեան Տիւրիքուն մէջ վարդապետական աստիճանները կը ստանայ: Իւր ամենամեծ բարեպաշտութեան եւ հոգեւորութեան պսակուի կ'ըլլայ Քանսմալական օծուքը, զոր կ'ընդունի Հռովմ 1879 ղեկոտ. 20-ին:

Տէր Աքիլէս իր բեղուն գործունէութիւնը կը սկսի Միլանու մէջ. 1882ին սրբազան Տարտարախօսութեան ուսուցչապետ կը կարգուի կղերանոցին մէջ, ուր՝ բացի դասախօսութիւններէն՝ շաքարէր մի անգամ ալ ընդհանուր աշակերտաց առջեւ հմտալից հառախօսութեամբ մը ուսման սիրով կը խանդավառէ ունկնդիրները: Ապա կը դասեն գիրքը Ամբոստեան Մատինադարանի

«տեղոր» ներու կահաւին մէջ, իր նըրիւ մաց հանճարին եւ ամենախոր հմտութեան համար:

Իսկոյն կը սկսի անձուրաց նուիրուիլ իր Նոր պաշտաման. կը խորասուզուի ցանկերու, մագաղաններու, ինչ տպագրութեանց ու ձեռագիրներու մէջ: Դեռ աւելի ցայտնայի կ'ըլլայ իր գործունէութիւնը՝ երբ ամբողջապէս իրեն կը յանձնուի Գրասպետի պաշտօնը, վասնանսելով իր մեծամուշակ նախորդը Անտոն Զէրիանի:

Իր օրով եւ արդեամբ է որ կը կարգադրուին Պատկերաց թանգարանը. կը կազմուի Լրագրութեան յատկացուած Սրահ մը եւ Լէոնարտեան թանգարանը: Մինս. Ռադզի իր լուի գործունէութեան մէջ գրաւ կան աշխարհի կ'ընծայէ նաեւ մերթ ընդ մերթ իր համբերատար ոգւոյն ու բերուն մտքին բազմաթիւ շահեկան արտադրութիւնները: Անոնք հրատարակուած են «*Լուպարտեան Վարժարանի Համարատուութիւն*», «*Իտալ. Գրականութեան Պատմական Լրագիր*» եւ «*Լուպարտեան պատմական Դիւան*» արարեաները երկրուն մէջ: Ընդհանրապէս իր նախասիրած նիւթերն էին՝ պատմական բնոյթ ունեցող մենագրութիւններ, մտադիր՝ ի յայտ բերելու այն գիւտերը՝ զորս ըրած էր գրատան խորշերուն մէջ. կ'ուսումնասիրէր նաեւ հումաուօտ միկանքանական ծանօթութիւններ, ամէն ինչ լաւ կշռելով եւ յիշելով խցմամիտ ու մանրագլին քննութեամբ մը: Զէ գտնուած ոչ մէկ ընկերացաւոր կամ ուսումնասէր՝ որ դիմէ Մինս. Ռադզիի ու գոհ մնացած չըլլայ. Ամեռուն Լամպակաստար ոգի մը կը ցուցնէր. ամեռուն տրամադրութեան կը դնէր ինքզինքը, օգտակար ըլլալու բուռն տենչով խնդրուած

1. Կ'արժէ յիշատակել ևս որ Մինս. Ռադզի ջերմապէս կը սիրէր նաև «ափիսիզմ»ը: Այդ մասին հետազոտութիւնները մը այսպէս կը գրէ, ինչ որ իր ստորջ Ֆիզիքականը կը ցուցադրէ. «Ինչ որ ալիքիմիզմի համար յատկութիւններ հարկաւոր էին՝ ամբողջ ունեւոր, անգամ մը որ քայիթ՝ յոգնիլ չունէր. քայիթը հաստատուն ու շարժուն էին. ալիքերը կ'ընդլայնէին տեսարաններու եւ բնութեան հմայքին տեսիլ»:

ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՒԹԻՆ
ՊԻՈՍ ԺԱ.

գիտական նիւթերու շուրջ անսպառելի եւ կուռ փաստեր կը գտնէին ամէնքը:

Ս. Կարողոյ Պորոմէնսի Գ. Յորիւեանին առեւել յատուկ ներք մը կը հրահարաւ կուէր. Մոնս. Ռադդի եղաւ նաեւ անոր աշխատակիցն ու վարիչը, եւ առուգիւ չքնադորէն փայլեցուց անոր մէջ իր մտքին կարողութիւնները, պատմական հետեւութիւնը եւ ունեցած մատենագիտական արժանիքը: Արդէն հետզհետէ մեծ ծաւալ առած էր ներհուն, ամենաքաջ եւ կազմակերպիչ գրապետի համբաւը, եւ Պիոս Ժ. անոր մէջ տեսնելով աշակերտը մատենադարանապետի մը ընտրելագոյն ծիրերն ու առաջնակարգ յարմարութիւնը՝ կը կոչէ զինք 1910ին ի Հռովմ ու կը կարգէ գլխաւոր սլոսիկից՝ վատիկանեան Մատենադարանապետ P. Ehrle-ի՝ յաջորդութեան իրաւունքով. Նախանամութեան ծրագիրն էր որ կը գործադրուէր. նա պիտի յաջորդէր օր մը մի եւ նոյն Պիոս անուամբ « Խաղաղութեան Քառասնայայտի » մը...

Հուլիս 1914ին է որ կը կարգուի պաշտօնապէս տեսուչ վատիկանու Մատենադարանին, որ աշխարհիս ամենէն աւելի երեւելին է, եւ զոր կը շարունակէ մինչեւ 1918,

Երկար չի տևեր սակայն, Մոնս. Ռադդիի վատիկանու Գրապետութիւնը, ստանձնելով անակնկալ դիւանագիտական առաքելութիւններ Բենեդիկտոս Ժ.Ե-էն. Նախ Առաքելական Այցելու կը զրկուի ի Լիհաստան, որ այն ատեն կը տառապէր պատերազմի տխուր դէպքերով եւ անոնց հետեւանքներով: Այդ դժուարին կացութեան ատեն կը պահանջուէր մեծ հնարագիտութիւն եւ փափկութիւն, քաղաքական եւ ազգայնական շարժումներուն մէջ իր եկեղեցական բարձր գործունէութիւնը բարձր վարելու համար. եւ Մոնս. Ռադդի այնքան յաջողեցաւ՝ որ իր Առաքելական Այցելութեան սամմանը ընդարձակեցաւ Լիհաստանէն մինչեւ ի ինչ եւ նոր Ռուսիա: Առ հասարակ գտաւ ամենուրեք մեծ ընդունելութիւն եւ գիտցաւ նպաստաւոր ընծայել իր պաշտօնը, լաւ յարաբերութեան մէջ դնելով

Եկեղեցւոյ գործող ընթացքը: Շատ չանցաւ, եւ ամա 1919 յունիս 6ին բարձրացաւ Առաքելական Նուիրակութեան՝ վերականգնաւորած Լիհաստանի, եւ յուլիս 3ին վարչապետ մէջ ձեռնադրուեցաւ տիտղոսաւոր Արքեպիսկոպոս Լիսիանդոյի:

Արագօրէն կ'առաջնորդուէր նա յանգէտ խորհրդաւոր ուղիէ մը դէպի այն բարձունքը՝ ուսկից սահմանուած էր հովուել օր մը միլիոնաւոր ժողովուրդներ: Եւ ամա 1921ի յունիս 13ին Բենեդ. Ժ.Ե. ծրարանորոշեան կը բարձրացնէ գլխաւոր արքեպիսկոպոս, կարգելով զինքը Ս. Պորոմէնսի Թափուր ամուսին գահակալ, զոր կը ստանձնէ ամբողջ Միլանու խանդավառ ցոյցերուն մէջ՝ սեպտ. 8ին:

Սակայն այս ամէնը նախադուռն էին յաջորդ անօրինակ խանդավառութեանց, որ պիտի մղէր տասնեակ բիւրաւորներ տիեզերաճաչակ Տաճարին դիմաց, միարեւրան եւ որոտագլին գոչելու Անոր սպիտակափառ եւ հանդիսաւոր երեւման պահուն « Կեցցէ՛ Քահանայապետը »:

Այո՛, աստուածային մասն էր որ դարձեալ սրժանաւոր Հովուապետ մը բազմեցուց Առաքելական Գահուն վրայ, յանձնելով Անոր Պետրոսեան Նաւը, անվտանգ ուղղելու աշխարհիս այէտանջ ծովէն դէպի փրկութեան նաւահանգիստը: Պիոս Ժ.Ա. դժուարին ժամանակներու մէջ է որ կը ստանձնէ Եկեղեցւոյ ղեկը, ինչպէս իր երկու երջանիկ Նախորդները. բայց աներեւոյթ Քահանայապետն Քրիստոս պիտի շնորհէ ամէն օժանդակութիւն՝ յաջողելու իւր ձեռնարկներուն մէջ, որոնց համար որդիական զգացմամբ եւ քեզմագին սրտով կը մաղենք նորին Սրբութեան՝ ընդհանուր աշխարհի խաղաղութեան եւ Եկեղեցւոյ պայծառութեան ի նպաստ՝ բազմաբողին եւ երջանկաշատ Քահանայապետութիւն մը:

ԻՄԲ.